

LATİFE TEKİN'İN ESERLERİNDE YOKSULLUĞUN FARKLI GÖRÜNÜMLERİ¹

Fatma Zehra FİDAN

Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Din Sosyolojisi Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

ÖZ

Yoksulluk, sosyo-ekonomi politikalarının sonucunda ortaya çıkan toplumsal bir tablodur; dolayısıyla onu ortaya çıkaran nedenler iktisadın konusudur. Ancak yoksulluk durumu hayatın neredeyse bütün alanlarında etkisini gösteren, toplumsal değer yargılarının doğrudan konusu olan argümanları içermektedir. Bu anlamda yoksulluk ve bu durumun baş kahramanı olan yoksul sanat eserlerinin vazgeçilmez temalarından biri olmuştur.

Latife Tekin'in eserlerine konu olan yoksulluk durumları, Türkiye toplumundaki ekonomi politikalarının somut sonuçlarına aynalık ettiği gibi toplumsal sistemle ilgili eleştirel bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu anlamda söz konusu romanlar yalnızca estetik hazzin doyurulmasına hizmet eden sanat eserleri değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliğimizi yansıtan ve onu eleştiren politik metinlerdir. Tekin, yoksulların anlam dünyasını, o anlam dünyasına yabancı olanlara özgün bir dille anlatmakla kalmamış, "dile gelmiş bir yoksul" olarak yoksullara dillenme ve güçlenme imkanını da sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, yoksul, mahrumiyet, modernlik, dil

DIFFERENT PERSPECTIVE OF THE POVERTY IN LATİFE TEKİN'S NOVEL

ABSTRACT

Poverty is a social picture occurring because of the social- economical politicals; so the reasons of the poverty is the subject of economy. However, poverty consists of the elements directly being the subject of social values and it shows its influence almost in all the area of the life. In this regard, this situation and the main hero of This situation have been one of a dispensable object of art work.

Poverty, in Latife Tekin's works, doesn't only reflect the Turkey's society economical politicals, but also put forward a critisizing view related to social system. In this respect, the mentioned novels serve to satisfy aesthetic taste. At The same time, they are the political texts critizing and reflecting our social structure. Tekin, hasn't peculiarly only described poor's world of meaning to the those who aren't familiar with this world but also as "a poor talking" she helped the poor to express and strengnen

¹ Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 21 Mayıs 2010 tarihli 1. Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

themselves.

Keywords: *Poverty, poor, deprivation, modernity, language*

Yoksulluk, sosyo- ekonomi politikalarının sonucunda ortaya çıkan toplumsal bir tablodur; dolayısıyla onu ortaya çıkaran nedenler iktisadın konusudur. Ancak yoksulluk durumu hayatın neredeyse bütün alanlarında etkisini gösteren, toplumsal değer yargılarının doğrudan konusu olan argümanları içermektedir. Bu anlamda yoksulluk ve bu durumun kahramanı yoksul, sanat eserlerinin vazgeçilmez figürlerinden biri olmuştur. Bu çalışmada, Latife Tekin'in eserlerindeki yoksullar ve yoksulluk durumları Tekin'in eserlerinin sosyolojik bakış açısıyla analiz edilmesiyle incelenmeye çalışılacak, yöntem olarak da metin ve söylem analizine başvurulacaktır.

Belli bir kültürün, kendine özgü bir dille oluşturulmuş toplumsal yapının içine doğan insan varlığı, içine doğduğu bu ortamda belirli anlam kategorileri ve kavramlarla karşılaşır. Dilin kendi muhtevasından kaynaklanan bu anlamlar, kavramlar ve kategoriler aynı dili paylaşan insanlar tarafından gündelik yaşam içinde yeniden üretilir ve değiştirilir. Bu bakımdan dile verdiğimiz önem onun sadece linguistik yapısıyla ilgili değildir; dilin bu özelliği onun gramer yapısıyla ilgili kurallarından daha öteye geçerek söylemlere odaklanmamızı sağlar (Hall, 2001).

En genel anlamıyla söylem, dil yoluyla bilginin, gerçeklerin, nesnelere, metaforların, anlamların, yani dünya hakkında konuşma yollarının ve sosyal pratiklerin üretimidir (Fairclough, 1992; Potter ve Wetherell 1995). Gündelik hayatımızda davranışa dökülen pek çok pratikte söylemsel inşalar mevcuttur. Dünyamızı inşa ederken, ona dair açıklamalarda bulunurken veya bir duruş sergilememiz gerektiğinde ulaşılabilir söylem kaynaklarını kullanırız (Burr, 1995). Kim olduğumuza ve diğerlerine dair anlamlandırmalarımız, neleri yapabileceğimiz, nelere karşı koyabileceğimiz ve muhtemel eylemlerimiz hangi söylemler içinden konuştuğumuza bağlıdır (Davies ve Harré, 1990). O halde, konuşmalarımıza dayanak olan söylemlerin bir bakıma konuşan insan tipini tanımladığı da söylenebilir (Edley, 2001).

Bu çalışmada, söylemin bu özelliklerine dayanılarak, Latife Tekin'in toplum dünyasındaki yoksulluğu anlama ve yorumlama biçimleri Tekin'in eserleri izleğinde analiz edilmeye çalışılacaktır. Bilindiği gibi, pek çok anlama sahip olan "anlama"da (Wuthnow: 1987: 65), araştıran/ anlayan özne, metni veya araştırmının konusu olan şeyi "tikel bir olgu" gibi değil, insanların tarihsel olarak ürettiği, kendi nev'i şahsına münhasır bir oluşum olarak telakki eder, inceler. Buradaki en büyük sorun, anlamının, hem konu açısından hem de anlayan özne açısından "içsel" olduğunun sanılmasıdır. Burada anlayan, "başkayı başkada olduğu gibi" anlamaya çalışır; yalnızca bu durumda anlama nesnelidir (Çiftçi, 2003: 28).

Alanı oldukça sınırlı olan bu çalışmamızda, anlamayı anlama ve analiz etmeye çalışma gibi bir hedeften söz etmemiz gerekir. Tekin'in modern

dünyada kendilerine yer edinmeye çalışan yoksulların yoksulluk durumlarıyla ilgili sosyal metni nasıl anladığına ve yorumladığına değinilmeye çalışılacaktır.

Latife Tekin, yoksulluğu ve onu ifade eden öğeleri daha önce hiç olmadığı şekilde düşünme, konuşma ve tartışma zeminine çeken bir yazardır. Yazarın, yoksulluk deneyimlerini derinden yaşamış bir özne olması ve bu deneyimlerini toplumsal yaşamın en önemli problemlerinden biri olarak yazın alanına taşıması kendine özgü özellikler taşımaktadır. Başka bir deyişle Tekin, anlamının en önemli yöntemlerinden bir olan empatiyle (Çiftçi, 2003) yoksulluk durumunu incelemiştir. Yazar, bir romancı olarak yoksulluğun nasıllığını bilimsel olarak ortaya koymaya çalışmamıştır elbette, ancak, anlamaya çalıştığı “başka”yı bir anlama mesafesiyle (Çiftçi, 2011: 97- 99) yazın alanına taşıırken kendiliği dışına da çok çıkmamıştır.

Kırdan kente göçle yeni bir yüz kazanan, yoksulların vazgeçilmez mekanı ve yoksulluğun özgün bir aynası sayılan gecekondu gerçeği, *Berci Kristin Çöp Masalları*’nda sosyal bilimsel gerçekliğin dışına taşınarak yazın alanının önemli temalarından biri olmuş, “bir doğuş, bir kuruluş, bir türeyiş” öyküsü olarak kurgulanmıştır. Bu öykü Tekin’in kaleminden kâh dramatik, kâh komik, kâh felsefi bir söylemle okuyanlara aktarılmış, özünde sosyal bilimlerin en önemli konularından biri olan köyden kente göç ve gecekondu problemi sanatsal bir özellik kazanmıştır.

Yerlerinden edilmiş insanların karton kutularla, paslı tenekelerle, plastik kesikleriyle hayata tutunma, “yer edinme” mücadelesi bu sahnenin arka planındaki gerçekliktir. Kırdaki kulübesi yıkılıp kentte bir barınak² aramak zorunda kalan insanlar, ekonomi politikaların soğuk ve acımasız yüzüyle karşılaşmalarına rağmen tutkuyla hayata tutunma çabalamışlardır. Bu süreçte kendilerini çepeçevre saran -fabrika atıklarıyla zehirlenen su, zehirli çöp yığınları vs.- tehlikeler onların hayatlarında en az bu tutku kadar kendilerinin kılınmıştır.

Romanda, modern hayata ait olma mücadelesi içinde maruz kalınan “modern saldırılar”³, geleneğin moderne mesafeli ve modern tarafından onaylanmayan çareleriyle bertaraf edilmeye çalışılmaktadır. Fabrika atıklarından hastalanıp belleri, boyunları eğrilen Çiçektepeliler bu hastalığa “rüzgâr hastalığı” adını vermiş, hastalığın çekip gitmesi için çıkıkçıdan üfürükçü hocaya gitmeye kadar sayısız yolu denemiş, ancak dertlerine çare bulamamışlardır.

Gecekonduyu kendi yöntemleriyle mekân edinmeyi başaran yoksulların kendilerini yoksullaştıran sisteme daha çok teknolojik eşya satın alma yarışıyla eklemelenmeleri, romanın önemli temalarından biridir. Bir taraftan -Habermas’ın kavlince- “eskiden yeniye geçerek” (Sevil, 1999: 15),

² Söz konusu barınak Özer’in ifadelerinde “muska evler” olarak adlandırılmaktadır (Özer, 2005: 57).

³ Kavram, Peter Wagner’dan (2003) ödünç alınmıştır.

başka bir deyişle her alanda modaya uygun davranarak moderne ait olma çabası, diğer taraftan modernliğin olumsuzluklarını geleneğe ait çarelerle gidermeye çalışarak gelenekten kopulamaması, Jeanniere'in (2000: 96) ifadelerindeki "alt üst oluşları" göstermektedir.

Tarihsel süreçte tam anlamıyla radikal bir değişimden sonra ortaya çıkan modern toplum, kendi özüne uygun düşmeyenleri ve ona ait olmayanları dışlamıştır. Modern tarafından dışlanmak istemeyen ancak gelenekten de kopamayan Çiçektepeliler, yeni kurulan bu dünyanın en temel dayanağı olan teknolojik ürünlerle ona eklenme yoluna gitmişlerdir. Burada, Jameson'ın (2004: 24) modern olanı anlatmak için kullandığı "değiştiriciler" kavramının tezahürü görülmektedir. Ancak romanda resmedilen toplumsal tabloda, değiştiricilerin bireylerin bilinçlerine tam olarak nüfuz edemediği, dolayısıyla Wagner'in (2005: 22) ifadelerinde yerini bulan "modern bilinç durumuna" gelin(e)mediği trajik, belki de traji- komik bir dille anlatılmaktadır. Dünyanın her tarafında yaşanan ortak deneyim (Berman,1999: 28) Türk toplumunda da yaşanmaktadır ve romanda büyük bir ustalıklarla resmedilen tablo, sanayileşme ve kentleşme bağlamında meydana gelen modernleşme sürecini etkili bir dille anlatılmaktadır. Tekin'in gelenekten moderne geçiş aşamasında yaşanan alt üst oluşları, hem bu alt üst oluşların kaynağına bağlı olarak hem de yaşanan gerçekliği komedi güzelliğinde ortaya koyması sanırım başlı başına bir başarıdır.

Modernitenin dili kullanımı ve kendisinin bir dile dönüşmesi, toplumsal yaşamda farklı yansımalar şeklinde kendisini gösterir. Romanda kadınların kendilerini sinema vasıtasıyla keşfetmeleri, eşleriyle olan ilişkilerini yaptıkları keşifler doğrultusunda, ancak kendi yöntemleriyle sorgulama sürecine girmeleri, geleneğin modernle ilişkilendirilmesi açısından önemli olduğu kadar, modern olanın kendisini sunuş biçimlerini anlama bakımından da dikkate değerdir.

"Sinemaya koşan kadınların sayısında her geçen gün artış oldu. Filmlerdeki sanatçıların sahiden ölmediğini keşfedinceye kadar kadınlar kondu yollarında çok yaş döktü. Yaşlar kuruyunca sanatçı gibi kol bacak açan genç kızlar, başörtü tanımayan kadınlar çıktı. Tirintaz Fidan'ın gece derslerinden sonra keyif isteğine tutulan kadınlar bu defa kocalarının eline ayağına aşk isteğiyle yapıştı. Kahvelerde kumarı yaşayan erkekler, aşksızlıktan hıçkırığa boğulan, gözbebeklerini yana devirip bayılan, tit tir titreyen karılarına dayak attı" (Tekin, 2002: 12).

Simgesel bir sistem olarak dil, Boudrillard'a (2004) göre, marka ve reklam söylemi düzeyinde kitle iletişim aracına dönüşmekteydi ve bu dilin kendisi çözümlenebilirdi; dahası bireylerine devamlı olarak tüketim ruhunu üfleyen modern toplumun anlaşılabilmesi için çözümlenmesi zorunluydu. Bu zorunluluktan hareket ederek durum çözümlenmesine gidildiğinde, medya ve iletişim araçlarından biri olan sinemanın dilin kendisine dönüştüğü, modern olanın en etkili araçlarından biri haline geldiği veya getirildiği görülecektir.

Berci Kristin Çöp Masalları'nda yoksulluk ve eğitimsizliğin sınırlandırdığı, toplumsal hayatta görülebilmeyi sağlayacak yetkinlikten uzaklaştırdığı geleneksel erkek figürünün çizilişi etkileyicidir. Söylem analiziyle ilgili ifadelerimiz bağlamında “erkek” ve “kadın” kelimelerinin çağrıştırdıklarını düşündüğümüzde “erkek ve kadın” 1, insanların üzerine konuştukları ve ona dair açıklamalar ürettikleri bir söylem alanı olarak görmemiz mümkündür. Kadın ve erkeğe yönelik çeşitli konuşma ve eyleme yolları olduğunu, bu konuşma ve eyleme biçimlerinin çoklu/ farklı yapıları yüzünden çeşitlenip birbiriyle uyumsuz görünebileceğini, kadın ve erkeğe yönelik ulaşılabilir söylemlerin her iki cinse ait kimlikler inşa ettiğini söyleyebiliriz (Dökmen, 2003).

Romanda, geleneksel toplumdaki erkek kimliğinin üretiliş biçimine uygun çizilen Lado figürü geleneğin kadın kimliğini söylemsel özelliklerle bir kere daha inşa etmiştir. Lado'nun inşa ettiği kadın kimliği traji- komik ifadelerle yazın alanına taşınmış, her iki cins inşa edilmiş biçimlerine uygun konumlandırılmıştır. Geleneksel erkek kimliği, Lado'nun, kendisini içinde bulunduğu toplumsal yapıdan ayırarak daha üst bir değer atfetmesi, kalitesini anlayamayan dördüncü karısını “hissizliği ve fikirsizliği” yüzünden boşaması sahnelerinde çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Aynı durum *Buzdan Kılıçlar*'da, Halilhan'ın karısı ve diğer kadınlarla kurduğu ilişkilerde de söz konusudur. Halilhan'ın karısı çirkin ve sevimsiz olmanın yanı sıra “anlayışsız, hissiz ve fikirsizdir.” Halilhan, ancak kendi düzeyini anlayabilecek kadınlarla beraber olmaktadır; zaten karısından başka kadınlarda mutluluk aramasının temel nedeni de karısındaki düzey eksikliğidir. Halilhan'ın, ilk bakışta “düzeyli” bulduğu Keriman'ın “basit ve gereksiz” soruları üzerine kadınla ilgili bu düşüncesinden vazgeçerek “bir de cehaletle boğuşamayacağımı” ifade etmesi, romanın başkahramanının içinde bulunduğu toplumda kendisini nasıl konumlandığını anlamak bakımından önemlidir.

Gördüğümüz gibi, Tekin'in eserlerinde yoksulluk, bireylerin düşünce ve yaşam dünyalarını biçimlendirmede çok keskin etkiler taşıyan, her şeyden önce tinsel bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu tinsel durumu doğuran, yoksulun ruhuna o hali yükleyen nesnel yaşam şartlarıdır.

“Karın içinden çıkıp rüzgâr çekirgeleri gibi şehrin üstüne savrulan bu adamlar, oynadıkları bu oyunlardan arta kalan dekorları topladıkları depolardan farksız küçücük evlerinde, eşyalarına nüfuz ede ede yaşıyorlardı.

Hurdacılık yaptıkları zamandan kalma pashı piriş karyolalar, tesisatını kurdukları mobilya çarşısından aldıkları metal arkalı sahte koltuklar, pazarcılık günlerinin anısı olan makine halıları, yolluklar...” (Tekin, 2003: 2)

Tekin'e göre, yoksulun yoksulluk ruhunun oluştuğu nesnel yaşam koşulları, bu koşulları yaşamayanların, bu havayı solumayanların anlayabilecekleri ve anlamlandırabilecekleri bir durum değildir. İnsan, anlamak- anlaşılacak karşılıklı ilişkisinden doğan emniyet ve mutluluk

hissine muhtaç olduğu için de, yoksullar yalnızca kendi dünyalarında konuşulan ve anlaşılan yoksulluk dilini üretmişlerdir.

“Yoksulların ruhları en iyi birbirleriyle tanışır ve anlaşılır! Yoksulluk ölüm kadar kesin ve keskin olan tek şeydir, yoksul olmayanların asla öğrenemeyeceği sessiz işaretleri ve gizli dilleriyle yüzyıllardan beri durmamacasına mırıldanıyorlar.” (Tekin, 2003: 2)

Tekin’in yoksul ve yoksulluk durumlarını yazın alanına taşırken kullandığı empati, bu satırlarda belki de en açık haliyle karşımıza çıkmaktadır. Yazar, yoksulları ve yoksulluk durumlarını anlatırken bir taraftan yoksulluk durumlarını bilen ve anlayan bir yoksuldur, diğer taraftan çok iyi bildiği bu durumu mevcut düzene bir karşı duruş olarak sunma misyonunu üstlenmiş bir eylemcidir. Yoksulluğun temel nedeni olarak değerlendirilen sosyo- ekonomik durumu dil aracılığıyla ve dilin farklı kullanımıyla ortaya koymaya çalışan yazar, bir taraftan “dile gelirken” diğer taraftan “mırıldanma” olarak nitelendirilen yoksul dilini çözümlene yoluna gider.

“Mırıldanma” (Gürbilek, 2005), Tekin’in dil kaygısının anlaşılmasında önemli bir kavramdır, ancak yoksulların dilinin neden “mırıldanma” olduğu ayrıca tartışılmalıdır. Yoksul, yoksul olmayanın dünyasında var kabul edilmeyen, (bu var kabul edilmeme maddi ve manevi unsurların tamamını içeren bir reddediliş, görülmeştir) dolayısıyla ötekiyle karşılıklı konuşma eylemini tam olarak gerçekleştiremeyen bir toplumsal varlıktır. Oysa yoksul, kendi yaşam deneyimleri içinde hayatın bütün zorluklarına rağmen var olmayı başarabilen bir öznedir. Ancak onun yaşam tarzı ötekiler tarafından geçerli bulunmadığı için, öteki, yoksulu bir özne olarak var saymaz. Dolayısıyla onu dinlemez, onu dinlemeyi ve anlamayı gerekli görmez. Bu durumda yoksulun konuşma eylemi, yalnızca kendi gibi olanların anlayabileceği ve aynı şekilde mukabele edeceği “mırıldılar” olarak kalmak durumundadır.

Yoksulun ve yoksulluk halinin toplum içindeki itilmişliğini, yalnız bırakılmışlığını ifade edebilmek için belki, buna uygun bir dil oluşturmuştur (belki de uydurmuştur demeliyiz) Latife Tekin.

“Leri şarupindetisika cemi” deriz bizler eşyalarımıza. Yani “yoksullar ülkesinin sınırlarını gösteren harita” (Tekin, 2003: 2).

Yoksulun konuşma eylemi “mırıldı”yla sınırlandırıldığı gibi, yaşam alanları da aynı mantık doğrultusunda kendi dışında belirlenmiştir. Son yüzyılın dünya ve Türkiye coğrafyasında kaçınılmaz bir olgu olarak ortaya çıkan yoksulluk, bu kavramı tarihte görülmemiş soğuk- acı- keskin bir şekilde yeniden üreten kapitalist sistem tarafından belli sınırlara hapsedilmiştir. Bu sınırlar dahilinde yaratılan yoksullar ülkesi, çok gelişme ve modernleşme hayalleri peşinde politika üreten ülkelerde sistemin kurallarına uygun olarak biçimlendirilen yaşam alanlarıdır. Yoksullar ülkesi, yapısal uyum programlarının sonucunda yalnızca yoksulların yaşayabileceği, katlanabileceği, barınabileceği şekilde imar edilmiş kentsel mekanlardır. Yoksulluk ülkesinin halkı, sahip olduğu hakların belki farkında olan ama bu

hakların peşinde gerektiği gibi koşamayan, koşturulmayan, yoksul olmayanlar tarafından oluşturulmuş bir kitledir. Yoksulun, evinde sofraya kurmasını sağlayacak bir işi kimi zaman vardır, kimi zaman yoktur; bu dönüşümsellik bilinçli ve kasıtlı bir politikanın somut sonucudur. Yoksul, ahalisi olduğu ülkeyi terk edemez, çünkü tarihsel sürecin getirdiği hareketlilik onu yerinden etmiş ve yoksullar ülkesine savurmuştur. Yoksulun hayatı, çok da kendi kararıyla olmayan bu savrulmuş hikayesinin sonunu getirmek için mücadele ederek geçmeye mahkumdur (Erder, 2002; Öncü ve Weyland, 2005).

“*Buzdan Kılıçlar*”; yoksulun söz konusu mücadelesini özgün bir şekilde anlatan bu ifade; Tekin’in yoksulları anlatan romanlarından birine isim olmuştur. Kılıç bir savaş aracıdır; tarihsel olarak kılıca yüklenen anlama baktığımızda, kılıç kullanan kişi kahramanlık özelliklerini taşır. Kendisine yönelen saldırılara karşı herhangi bir koruması da yoktur. Kılıcın buzdan yapılması ise, bir kahramanlık ve mücadele nesnesinin kırılabilirliğini, dayanıksızlığını ve yok olmaya mahkumiyetini anlatır. Sosyo- ekonomi politikaların acımasızlığının bu ifadelerle yazın alanına taşınması, toplumsal gerçekliğin özgün bir bakış açısı ve dille yansıtılmasıdır.

Günümüz dünyasında buzdan kılıçlarla mücadele eden yoksulların karşısında, ellerindeki silahlarla mukabele edebilecekleri kendi durumlarına eşit bir düşman kitlesi yoktur. Bugünkü yoksulun ekonomik ve sosyal koşullar içindeki görünümü, buzdan yapılmış kılıçlarla uçaksavarlara kafa tutan meczup bir grubun görünümünü andırmaktadır.

Buzdan Kılıçlar, yoksulların kendilerine has korkuları, umutları, arayışları ve kaçışlarıyla oluşturulmuş dünyasını, bu dünya içinde kıyasıya devam eden mücadelesini, yoksulluk bilgisini, dilini, sesini, kokusunu kendine has bir üslupla hayatımıza sokan, ya da hayatımızdaki yoksulluğu sarsıcı bir gerçeklik olarak kendimize fark ettiren bir eserdir. Roman bu yönüyle yalnızca estetik duygularımıza hitap eden bir metin olmaktan çıkıp, günümüzün sosyal problemlerine parmak basan politik bir kimlik kazanmaktadır.

Son dönem yeni liberal ekonomi politikaları kentsel mekânı ve yaşamı çok keskin sınırlarla ayırmıştır. Kentte rant sağlayacak bölgelerin değişimi, bu bölgelerde daha önce yerleşmiş yoksul kesimi yerinden etmiş, yeni yoksul mekanlarına sürmüştür.

“*Pılık pırtık adamların çizdikleri dünya tablosu, yoksullarla hayatın arasına çekilen sınırı, ölümüne belirgin kalmaktaydı*” (Tekin, 2003: 82).

Sistem kendisini kendi doğrularına göre kurarken, yerinden ettiği, ötekileştirdiği kesimden bütün ilişkilerini kesmiş gibidir. Gecekondu bölgeleri bu anlamda “varoş”lara dönüşürken, sermaye sahibi de, ötekileştirdiği dış dünyanın bütün etkilerinden arındırılmış güvenli- sistemli- konforlu her türlü sosyo- kültürel etkinliğini yapabileceği steril sitelere konumlanmıştır. Böylesine keskin bir ayırımında yoksulun varoşlardan kurtulmasına, rüyalarını

süsleyen veya onu korkutan öteki dünyaya dokunmasına imkan yoktur (Erder, 2002; Öncü ve Weyland, 2005).

Buzdan Kılıçlar'da, yaşadıkları yoksul dünyadan kurtulma mücadelesi veren, dokunamadığı öteki dünyanın simgelerini kendilerine ait yöntemlerle hayatlarına sokarak o dünya ile bir aidiyet ilişkisi kurmaya çalışan "pılık pırtık" insanların hikayeleri anlatılmaktadır.

"Pılık pırtık adamların Gogi'ye anlattıklarına göre, yerin altındaki kahvede oturan yoksulların yeni taranmış ıslak saç gibi parlak siyah çantaları vardı. Her sabah çantalarının içine bir tanecik gazete seriyorlardı. Bir örnek yeşil kravatlarını, dijital hesap makineli saatlerini, beyaz taşlı yüzüklerini, mavi Marlborolarını hayata silah gibi çekiyorlardı. Takılarını gayet usta bir şekilde iş aracı olarak kullanmaktaydılar. Öfkeden kabarmış bombeli suratlarıyla iş sahiplerine kart tutuyorlardı. Sahte şirketlerinin tanıtım kartlarıydı bunlar" (Tekin, 2003: 48).

Yoksulların yabancıları oldukları bu dünyaya eklemleme çabaları, Burke'un (2003: 137) farklı kültürler ve gruplar söz konusu olduğunda ortaya çıktığını söylediği "öteki" kavramı ve bu gruplar arasında meydana gelen farklı tepkileri akla getirmektedir. Bu tepkilerden ilki, farklı gruplar arasındaki kültürel mesafeyi görmezlikten gelerek ötekinin kendi aynamızda görülmesidir. Diğeri ise, bilinçli veya bilinçsiz, gruplar arasında birbirinin tam tersi bir kültür kurgulanarak insan kardeşlerin mutlak anlamda ötekileştirilmesidir. *Buzdan Kılıçlar*'daki pılık pırtık insanların ötekiyle kurdukları ilişkide ise üçüncü tür bir tepkisellik görülmektedir. Yoksul olmayan insan kardeşleri tarafından ötekileştirilen pılık pırtık insanların, uzaklaştırıldıkları dünyanın simgelerini ve göstergelerini kullanarak onlardan biri olma çabasıdır bu tepki.

Görünmenin çok önemli olduğu hayatta ötekiler tarafından kabul edilmelerini sağlayacak simgelerle görünür olmaya çalışsalar da, yoksullar, bu argümanların ait olduğu dünyaya kabul edilmemişlerdir, dahası göstergeler de onların hayatına ait olmayı reddederek, onların anlam dünyasıyla bütünleşmemişlerdir.

Kendilerine ait bir hayat kuramayan, başkalarının kendileri için kurdukları bir hayatta yaşamaya mahkum edilmiş bu pılık pırtık adamlarda *"yoksulumsu bir kahramanlık"* (s. 51) vardır. Bu kahramanlığın içinde, olmayan şirketlerin kartlarını basmak, paranın sahiplerini bu kartlarla kandırarak, aslana, beklediği et yerine ot vermek de girmektedir.

Yoksullar için para, *"ulaşılmaz bir vadinin yedi mağara sonrasında gömülü bir hazinedir"* (s. 52). Yoksulların kendileri için kurabilecekleri tek hayat, gerçeğin dışındadır. Dolayısıyla, yoksulların hayatlarının gerçek anlamı, parayı arama sürecinde gerçekleşmektedir. Yaşam, parayı arama üzerine kurulmuştur. Paraya kavuştuklarında ise farklı, alışılmadık bir yabancılıkla yüzleşmeleri söz konusudur.

“Parayı aradıkları zaman boyunca ruh kazanyorlar, zevklerini hayale dalmak suretiyle yapıyorlardı. Parayı yaşayış şekilleri buydu. Halilhan’ı boğan sıkıntıyı anlıyordu. Ama felaket şuradaydı ki, gönül derdinden sıyrılıp avutmaya çalışsa da şu an başarılı olamazdı. Gogi, yüzü bu çeşit saran azabı çok iyi taniyordu. Halilhan kendi yaşayış şeklinden kopup paraya dokunuşun soğukluğunu yaşamaktaydı” (Tekin, 2003: 93).

“Yoksulların dünyasının dışarı açılan bir camı olmadığı” için, yoksullar kendi dünyalarının dışında nefessiz yaşamaktadırlar. Burada önemle vurgulanması gereken nokta, yoksulu kendi yaşamında nefessiz bırakan şeyin, hayatı boyunca hayallerini kurduğu, kavuşmak için yaşadığı para olması gerçeğidir. Tekin burada, yoksulların ötekileştirildikleri ve uzaklaştırıldıkları yaşam tarzına nasıl başarıyla yabancılaştırıldıklarını ifade etmektedir. “Yabancılaşma” her ne kadar Hegel’de varlık bulup Marks’la sosyal bilimler literatürüne kazınan bir kavram olsa da, Simmel’in ifadelerinde konumuzla daha ilgili bir anlamda kullanılmıştır. Simmel, toplumdaki meta dolaşımının “parçalayıcı” bir etki yaptığını, bu etki nedeniyle toplumun ekonomik, kültürel ve politik katmanlarının farklı renklere boyandığını ifade etmektedir. Toplumdaki kültürel formlar, bu katmanların aldığı renklere bağlı olarak meydana gelmektedir; modern dünyadaki kültürel formların oluşmasında para, her dönemde olduğundan çok daha etkin olmuştur Simmel’e göre. Her çağın iktisadi güçleri kendisine ait üretim formlarını “kölelik, lonca düzeni, köylülere yüklenen angarya, özgür ücretli işçilik vb.” meydana getirir, bu yeni oluşum sürecinde kendisinden öncekini siler. Modern dünyayı oluşturan iktisadi sistem, toplumdaki bütün yapıları kendi rengine boyamış, bunun dışında kalanları var kabul etmemiş, kendisine yabancı kılmıştır. Yoksulların para ile kurdukları ilişkide böylesi bir yabancılaşma ve “kültür trajedisi” vardır. Sistem kendisini tarihte benzeri görülmemiş bir bilinçlilik haliyle sunmakta, hatta dayatmakta, bu dayatmaya maruz kalan kitle, düşünce sisteminde meydana gelen erozyonun farkına bile varamamakta, sonuçta hem kendisine hem de ulaşma ideali içinde yaşadığı şeye yabancılaşmaktadır (Simmel, 2003: 59).

Alışkın olunmayan, yabancı olunan “paralı durum” yoksulları korkutmaktadır; çünkü bunun arka planında söz konusu yabancılaşma ve kendi öz bilincinden uzaklaşma vardır. Halilhan’ın belediyeyi “çarpması” sonucunda “kulağını kopardığı” paralarla eşi Rübeyza’ya yirmi iki bilezik sözü vermesi, Rübeyza’yı sevindirmek yerine, “bir uğursuzluk gelir” duygusuyla korkutmuştur. Paranın yoksulların yüreğinde korku uyandırmaktan başka etkileri de vardır. Para, değdiği insanın yaşam dünyasını değiştirdiği gibi, içinde yaşanılan dünyanın gerçekliğini de başkalaştırmaktadır.

Halilhan, sonunda kavuştuğu parayla aşık olduğu kadının, Jülide’nin yanına giderken anlatılmaz bir mutluluk içindedir ve hayaller kurmaktadır.

“Bu durumda insan bir tür kırıklık yaşayacağını tahmin edebilir, ama bir facia tarafından karşılanacağını aklının ucundan geçirmezdi. Kapıyı açan

kadının yüzü, düşünce dışı bir görüntüden farksızdı. Olamaz, ama sahiden tanınmaz durumdaydı. Zavallı Jülide! Dişleri siyahlanmış, aynen kale biçimini almıştı. Anlatılmaz derecede yaşlı, felaket de çirkin duruyordu. Garip şey... Halilhan gülüşüne bakmaya dahi korktu. Bir gayretle Jülide'nin yüzünde annesinin gözlerine benzeyen rengi, ışığı, parlaklığı aradı, ama hayır!" (Tekin, 2003: 96)

Jüli'den fıskıran "görünmez aşk işaretleriyle" sarsılan ve ona aşık olan Halilhan, paranın ona fark ettirmeden gözüne taktığı gözlükle sevdiği kadına bakınca, onu öncekinden çok farklı gördü. Öyle farklı gördü ki, bu fark onu acıttı, ezdi, vicdanını örseledi, ancak Jüli'nin hakikatinin hangisi olduğuna karar veremedi. Gerçek Jüli önceki güzel kadını da parayla mı yaşlı bir genelev patronuna dönüşmüştü, yoksa aslında yaşlı bir genelev kadınıydı da yoksulluğun çaresizliği mi onu öyle güzel göstermişti?

Romanın temel karakteri Halilhan, yoksulluğun dünyasında yaşayan, ancak o dünyadan kendini kurtarmaya çalışan tipik bir yoksuldur. Yoksulların kendi aralarında kurdukları, kendilerinden başkasının anlayamadığı dilin ve yoksulluk bilgisinin bütün özelliklerine hakimdir. Bu dilin içine yoksulların kendi duruşları, jest ve mimikleri girdiği gibi hayatlarına soktukları araç gereçler de girmektedir. Yoksulların hayatına giren her şey, o dünyanın ruhunu almaktadır. Başka bir deyişle yoksullar, hayatlarına soktukları her şeye kendi dünyalarının anlamını yüklemekte, onları o anlamla okumaktadırlar.

Halilhan, kendisini yalnız hissettiği şu dünyada yalnızlığını unutturan, ulaşmaya çalıştığı dünyayla bağlantısını kuran Volvo'ya, yüreğindeki aşkı ve kalp çarpıntılarını, yoksulluğun verdiği acıyı hissedecek insani bir anlam yüklemiş, kendi eylemlerini kadim dostunun sadakat, hassasiyet ve incelik dolu başarısı olarak sunma yoluna gitmiştir. Yüreğinde sınırsız bir şeyler hissettiğinde, Volvo'nun ona sormadan Bella adlı pavyona götürmesi, yolda, çirkin yüzlü mutsuz bir kediyi göğsüne bastırması sarışın bir kadının önünde yine ona sormadan zıncı diye durması Volvo'nun marifetleridir. Volvo'nun, yoksulluğun dünyasını değiştirmeye, Halilhan'ın içinde bulunduğu dünyayı bir perde üstüne çıkarmaya da gücü vardır. Volvo çok eski kanatlarıyla yoksul hayata aittir, ancak Halilhan'ın ayaklarını yerden kesmesi, onu şehrin dumanlı zirvelerine taşıması ve son model arabalarla yarışmasıyla Halilhan'a yoksulluğun çok dışında bir dünyanın havasını solutmaktadır. Böylesine önemli anlamlar yüklenen Volvo romanda, "*Volvo'nun su içtiği bidon*" (s. 11), "*Benzini olmadığı için tamamıyla iktidarsızdı.*" (s. 47) gibi cümlelerde en bariz örneklerini görebileceğimiz insani niteliklerle betimlenmektedir.

Sonuç olarak, yoksulluğun ve yoksulların Latife Tekin'in dilinde ve gözünde, o güne kadar sahip olmadığı bir anlama ve görünüme kavuştuğunu söyleyebiliriz. Tekin'in romanlarında ilmek ilmek işlenen yoksulluk, Türk toplumundaki ekonomi politikalarının somut sonuçlarına aynalık etmektedir. Bu anlamda söz konusu romanlar yalnızca estetik hazzın doyurulması için üretilen sanat eserleri değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliğimizi yansıtan

politik metinlerdir. Tekin, yoksulların anlam dünyasını, o anlam dünyasına yabancı olanlara özgün bir dille anlatmakla kalmamış, “dile gelmiş bir yoksul” olarak, yoksullara dilenme ve güçlenme imkânını da sunmuştur.

KAYNAKLAR

AYATA, Sencer (2005), ”Yeni Orta sınıf ve Uydu Kent Yaşamı”,*Kültür Fragmanları*. (haz. Kandiyoti ve Saktanber), Metis, İstanbul.

BAUDRİLLARD, Jean (2004), *Tüketim Toplumu*, (çev. Hazal Deliçaylı- Ferda Keskin), Ayrıntı, İstanbul.

BERMAN, Marshall (1999), *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, (çev. Ü. Altuğ- B. Peker), İletişim, İstanbul.

BURR, Vivien (1995), *An Introduction to Social Constructionism*, Routledge, London.

BURKE, Peter (2003), *Tarihin Görgü Tanıkları*, Kitap Yayınevi, İstanbul.

ÇİFTÇİ, Adil (2003), *Nasıl Bir Sosyal Bilim*, Kitâbiyât, Ankara.

ÇİFTÇİ, Adil (2011), “Sosyolojik Verileri Derleme Alanı Olarak Gündelik/ Yaşanan Hayat” *Din Sosyolojisi ve Yöntem. Toplum Bilim Yazıları* 2,(ss.139- 148), Özkan Matbaacılık, Ankara.

DAVİES, Bronwyn ve HARRE, Rom (1990), “Positioning: The Discursive Production of Selves”, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20 (1), 43- 63.

DÖKMEN, Zehra (2003) “Çalışma Durumları Farklı Üç grup Kadında Ruh Sağlığı, Kontrol Odağı İnancı ve Cinsiyet rolü”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 111- 124.

EDLEY, Nigel (2001), “Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions”, M.Wetherell, S. Taylor ve S. J Yates (Ed.), *Discourse as Data: A Guide for Analysis*, (pp. 189- 229), Sage, London.

ERDER, Sema (2002), *Kentsel Gerilim*, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı, Ankara.

FAIRCLOUGH, Norman (1992), *Discourse and Social Change*, Polity Press, Cambridge.

GÜRBİLEK, Nurdan (2005), “Erkek Yazar Kadın Okur”, *Kadınlar Dile Düşünce*, (der. Sibel Irzık-Jale Parla), İletişim, İstanbul.

HALL, Stuart (2001). “Foucault: Power, Knowledge and Discourse”, M. Wetherell, S. Taylor ve S. J. Yates (Ed.), *Discourse as Data: A Guide for Analysis* (pp. 72- 82), Sage, London.

JEANNIERE, Abel (2000), “Modernite Nedir?” (çev. Nilgün Tural), *Modernite Versus Postmodernite*, (der. Mehmet Küçük), Vadi, Ankara.

JAMESON, Fredric (2004), *Biricik Modernite*, (çev. Sami Oğuz), Epos, Ankara.

ÖNCÜ, Ayşe ve WEYLAND, Petra (2005), “Küreselleşen Kentlerde Yaşam Alanları ve Kimlik Mücadeleleri”, *Mekan, Kültür, İktidar*, (çev. Leyla Şimşek- Nilgün Uygun), İletişim, İstanbul.

ÖZER, Pelin (2005), *Latife Tekin Kitabı*, Everest, İstanbul.

POTTER, Jonathan ve WETHERELL, Margaret (1995), “Discourse Analysis”, j. Smith, R. Harré ve L. van Langenhove(Ed.), *Rethinking Methods in Psychology*, Sage, London.

SEVİL, Muharrem (1999), Türkiye’de *Modernleşme ve Modernleştiriciler*, Vadi, Ankara.

SİMMELE, Georg (2003), *Modern Kültürde Çatışma*, İletişim, İstanbul.

TEKİN, Latife (1995), *Aşk İşaretleri*, Metis, İstanbul.

TEKİN, Latife (2002), *Berci Kristin Çöp Masalları*, Everest, İstanbul.

TEKİN, Latife (2003), *Buzdan Kılıçlar*, Everest, İstanbul.

WAGNER, Peter (2003), *Modernliğin Sosyolojisi*, (çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı, İstanbul.

WUTHNOW, J, Robert (1987), *Meaning and Moral Order*, University of California Press, Berkeley.